

que compon, acaba dient «comprenen vostés l'*andròmina*?». Aquest, amb l'ex. de Valor i un de Ruyra (AlcM) són els únics exs. en què el veiem en sing.

Però els escriptors del Princ. li donen des del S. XIX el sentit nou de 'estris inútils', 'objectes merament curiosos', el qual, però, no és solament d'allà sinó també d'Eivissa: «trastos viejos» (PzCabrero): «lo timbal, panderó y'ls ferrets, la bola de fusta y de més *andròminas*, mal vengudas y may més cobradas, varen passar a una altra companyia de volatiners»,¹⁰ Emili Vilanova (*Del meu tros*, 199), «lo sastre y'l caçador --- s'atragaven --- embarçaven com a firetayres y fressejant com fures, hi trabsalaven un sens fi d'*andròmines*», Pons i Massaveu (*Trascant per les serres*, 52); vegeu-ne més, de N. Oller, JRuyra i VCatalà¹⁵ AlcM, que localitza aquesta acc. en tot el català central, des de l'Empordà fins al Camp de Tarragona; sovint com a terme vague i molt comprensiu, incloent-hi, com a nom irònic, peces de vestir —sigui velles, sigui gentils però usades—; «el nostre Avi --- havia vingut a raure al poble --- esparracada la roba, sense camisa, amb un tros d'espardenya a cada peu, i el sac de les *andròmines* a l'esquena», PCorominas (*L'Avi dels Mussols* III, O. C., 550a); quan se li ha posat la roba que el Cavaller anomena «les seves gales» contesta la Comtessa Elionor: «Oriana es sentirà orgullosa del compliment que li faig emprant les seves *andròmines* id. (*L'Amor Traïdor*, O. C., 615b).

També és un mot portuguès: *endròmina* 'ardit', 'acte d'aprofitar-se d'algué amb astúcia' (Fig., Bessa,³⁰ Michaëlis), en el Brasil 'negociata, esperteza, trapaça, ou como na gíria portuguesa, mentira, logro, ludíbrico, pantomímice' (Pereira da Costa, i *andròmina* a Pernambuco), Lisboa *endrominar* 'enredar amb falòrnies' (Wagner, VKR x, 18). I dona també algun senyal de vida antiga i pròpia en el castell d'Amèrica: mex. *indrominado* 'borratxo' (*hin*-, Ramos Duarte), Bogotà *indormia* «maña, arbitrio»¹ (Cuervo, *Apunt. L. Bog.*, § 942, p. 67⁵) que podria resultar d'una reducció de **indrómida*.

S'ha escrit bastant, i ben poc encertat, sobre l'origen del mot, ideant un ètimon basc merament imaginari i semànticament allunyat; o bé les diverses etimologies proposades successivament per Spitzer, francament contradictòries les unes de les altres, gens convincents i totes més o menys rebuscades. Sembla inútil de repetir la refutació que vaig donar de tot això en el DCEC I, 209-210. En canvi ara veig com a tan versemblant com aleshores, que el mite d'Andròmeda, molt popularitzat en els ambients renaixentistes per les traduccions de les *Metamorfosis* d'Ovidi, es vagi pendre com a exemple eminent del conte meravellós i increïble: s'hi prestava la història de la jove exposada al monstre marí, socorreguda per Perseu, que fa cap a cavall del seu meravellós Pegàs, i finalment canviada per Atena en una constel·lació celeste. És eloqüent el paral·lel de QUIMERA 'idea fantàstica', 'tràfec, baralla', 'ràbia, tírria'. L'única novetat ací és el pas ulterior de 'embull, embolic' a 'entriquemell, objecte curios però inútil' (cf. *anderris*, *endergues*, que en ca-

talà pogueren influir-hi).²

¹ En relació amb *andròmines* i variants, com aquest hisp-am. *indormia*, està *endimaris*, -*ari*, 'trasto inútil', 'persona menyspreable', mot local de la zona Garraf-Sitges, que AlcM estén massa: és tan estrictament local (no n'he tingut cap notícia fins als 70 anys) que dubto que s'usí, com diu, en el Camp de Tarragona i en tot cas és infundat parlar de Barcelona (confirmo Sitges 1978). Deu haver-hi encruament amb el grup d'*endergues/anderris* i, en la terminació, mots com l'arag. *a(r)itularios* (veg. ATUELL), b. ll. *actuaris*, o un castellanisme *acuaris* < cast. *ajuar(es)*. O es pot pensar en un diminutiu b-gr. com **ανθημύριον*. —² El canvi de -d- en -n- essencialment deu ser degut a dilació de la nasallat, més que a influència del nom d'home *Andromenes*, per bé que aquest també pogué ajudar-hi, entre estudiants, puix que la seva història, si bé molt menys adequada al cas, també era famosa: «De *Andromene* ut scribis, ita putaram; scisses enim mihique dixisses», Ciceró, *Att.*, 13.25.1.

ANDRONA, 'passadís estret entre dues cases', 'vall o trinxera que serveix per a l'escorrimt de les aigües', del ll. *andron*, acusatiu *andrōna*, id., pres del gr. *ἀνδρῶν*, -*ῶνος*, pròpiament 'part de la casa reservada als homes'. □ 1.ª doc.: 1302.

El tenim ja en un doc. barceloní de 1302 («l'escala que vós manàs fer en aquella *endrona* qui és e'l palau de Santaeulàlia»; en la trad. del *Decameron*: «entre la casa de la dona e la casa d'un seu veí havia un carreró, que hom apella *androna*). El mot forma part de la terminologia tradicional del Dret civil català, i així el registren Belv. («callejón: inter parietes angustum spatium luci recipienda») i el DAG. («carreró, tros descobert que separa una casa de l'altra»), BDC xx, 90. Com que aquests espais, tant o més sovint que per a la llum, s'usen per a escorrimts i desaiües, s'explica que cap ací hagi anat l'evolució semàntica en terres valencianes i que allà s'hagi estès també a l'ambient rural i hortícola, fora dels recintes urbans. La documentació en baix llatí barceloní permetria precisar algun detall de la cosa en el S. XI (7 docs. des de 1044 en Bast-Bass., 102).

⁴⁵ A Cullera expliquen: «*La Espillera* és una *androna* del carrer Tal que servix d'escorrimt d'aigües de pluja i va al riu»; però a la Llosa de Ranes defineixen *andrōna* «una zanja tapada amb pedres per a un desaiüe destinat a llevar un aiguamoll»; a Fortaleny n'han fet sinònim de «cano de sèquia», i el mateix valor sembla tenir a Riola i Algemesí (on me'l deien com a topònim *L'Androna*, vora sèquies); cap a Gandia, a la Font d'En Carroç és el 'forat de l'belló' (dels camps), i hi ha el *Cocó de l'Androna* en plena serra de Segària, a Beniarbeig. A Menorca, potser no surt del sentit tradicional, però també ha deixat de ser patrimoni de juristes; a Ciutadella hi ha es *carrer de Ses Andrones*, i també a Alaior *S'Androna* és el nom d'un carrer, que ja figurava en la llista de c. l'any 1800 (Hz. Sanz, p. 74); més notable és, però,